

A terror elleni háború vége?

Barack Obama külpolitikája Irakban és Afganisztánban

Wagner Péter

Barack Obama az elnökválasztási kampánya során az iraki és az afganisztáni háború befejezésére is ígéretet tett. Elnöksége alatt Irakból sikeresen kivonták a csapatokat, bár ez első-sorban elődjének, George W. Bushnak volt köszönhető, aki már korábban megállapodott a csapatkivonásról. Az Obama-adminisztráció felelőssége csak Moszul elvesztése után jelent meg, amikor is az amerikai erők visszatértek Irakba. Afganisztánban a Fehér Ház az iraki felkelés elleni műveleteket akarta megismételni, de a belső és külső faktorok hatására ez az Afganisztán-stratégia szinte az elejétől fogva bukásra volt ítélve. Obama itt kudarcot vallott az ígéretével, mert a biztonsági helyzet nem tette lehetővé a teljes kivonást. Ennek következtében az amerikai katonák a mai napig jelen vannak a közép-ázsiai országban.

During his presidential campaign Barack Obama promised to end the United States' longest wars in Iraq and Afghanistan. This paper analyzes the eight years of his presidency focusing primarily on the White House's strategies to end the wars in both countries. In the case of Iraq the paper concludes that Obama's predecessor, George W. Bush already negotiated the withdrawal of U.S. forces, and the new president only implemented the previously agreed plans. When ISIL overran Mosul in 2014 the Obama administration took the decision to return to Iraq, but only in a supporting role leaving the ground combat to Iraqi and Kurdish forces. The second part of this paper analyzes and explains the Obama administration's Afghanistan strategy as it tried and failed to replicate the success of the Iraq surge. Due to the internal and external factors, the U.S. was unable to leave Afghanistan as planned and roughly 13,000 troops remained in the country to assist the Afghan Security Forces.

* * *

Barack Obama elnöki teljesítményének értékelésekor az egyik legkritikusabb pontot az iraki és az afganisztáni háború befejezésére tett ígérete jelenti. Az erőfeszítések ellenére 2017. január 19-én, Obama elnökségének utolsó napján a két országban állomásozó amerikai katonák létszáma meghaladta a 15.000 főt. Bár ez a szám nagyságrendileg alacsonyabb annál, mint amivel az

elnök megörökölte a két konfliktust (sőt, Irakból egy időben valóban eltávoztak az amerikai katonák), mégis azt a látszatot kelti, hogy a volt amerikai elnök talán az egyik legfontosabb ígéretét nem teljesítette.

A tanulmány célja, hogy bemutassa azokat a folyamatokat, amelyek során Barack Obama megpróbálta a politikai céljait elérni Irakban és Afganisztánban.

Habár a két országban zajló konfliktus első látásra nagyon hasonlóknak tűnhet, azok teljesen eltérő hozzáállást kívántak meg a 2008-ban megválasztott washingtoni adminisztrációtól.

Irakban egy már leszálló ágban levő amerikai katonai szerepvállalást örökölt meg a hivatalba lépő elnök, és már „csak” a befejezés kondícióit és menetrendjét kellett eldöntenie. Később aztán az iraki belpolitikai események – amelyek idővel Iszlám Állam néven a dzsihadisták ismételt térnyeréséhez vezettek – újra rákényszerítették az Egyesült Államokat, hogy katonai erővel jelenjen meg az országban. Az a fellépés azonban már jelentősen különbözött az ifjabb Bush elnökségének az időszakától, és talán ott volt a leginkább tetten érhető, amit a szakirodalom lassan Obama-doktrínaként aposztrofál.

Irakkal ellentétben, Afganisztán egy tipikus „fekete lyuknak” számított: egy látszólag alacsony intenzitású konfliktusnak, amely potenciálisan magában hordozta egy jelentős külpolitikai kudarc lehetőségét, mégpedig anélkül, hogy közben bármilyen sürgető figyelmet vagy beavatkozást követelt volna. A George W. Bush időszaka alatt elhanyagolt hadszíntér megoldatlan problémaként megkívánta, hogy minél hamarabb arra is összpontosítson az amerikai vezetés, és megoldást találjon rá, ugyanis folyamatosan erősödött az ellenállás, amelyet sem a NATO-misszió, sem az afgán biztonsági erők nem tudtak feltartóztatni.

Washingtonban nem létezett semmilyen stratégiai elképzelés arra nézve, hogy miként lehetne befejezni a konfliktust

úgy, hogy az ne váljon a sokszor alábecsült, katonai képességeit tekintve primitív Talibánnal szembeni súlyos katonai vereséggé. Nem meglepő hát, hogy az Obama-adminisztráció első tesztje az új Afganisztán-stratégia kialakítása volt, amely már magán viselte az Obama elnökre később jellemzővé váló jellegzetességeket (döntési opciók igénylése; alternatív lehetőségek keresése; a folyamatok szoros fehér házi kontrollja; ha kell, szembehelyezkedés a washingtoni nemzetbiztonsági *establishment* nyomásával, elvárásaival).

A tanulmány első fejezete az iraki eseményeket mutatja be, ahol Obama elnöknek „csak” az elődje programját kellett befejeznie. Azt, hogy az Obama-adminisztráció hogyan vívna meg a „saját” háborúját a terroristák ellen, az Iszlám Állam 2014-es inváziója után tudta megmutatni Washington. Az Irakban látott amerikai szerepvállalást többen a „Obama-doktrína” megtestesülésének tartják.¹

A második fejezet az Obama-adminisztráció Afganisztán-politikáját mutatja be. Az ottani egy olyan konfliktus volt, amelynek befejezését szintén megígérte az elnök, és teljesen szabad kezet kapott a politikai és katonai stratégia megválasztásában. Mivel a döntéshozatali dilemmák és a végső válaszok jól dokumentáltak a szakirodalomban, lehetőség van egész aprólékosan megvizsgálni, hogy milyen viták és konfliktusok befolyásolták Afganisztán esetén az Obama-stratégia kialakítását. Azt, hogy miben volt szerepe a Pentagonnak, és mit

változtatott az eredeti tervekhez képest a Fehér Ház. A körülmények úgy hozták, hogy Obama nem tudta megvalósítani az ígéretét: elnöki mandátumának utolsó napján is még több mint 8000 amerikai katonai volt a közép-ázsiai országban. Bár a 44. amerikai elnök megtehetette volna, hogy ragaszkodik a kivonuláshoz, Obama azonban ehelyett, szembenézve a realitásokkal, inkább meghajolt a tények előtt, és mind az Egyesült Államok, mind pedig Afganisztán érdekében túllépett a 2008-as választási ígéretén.

Irak: kivonulás, majd bevonulás

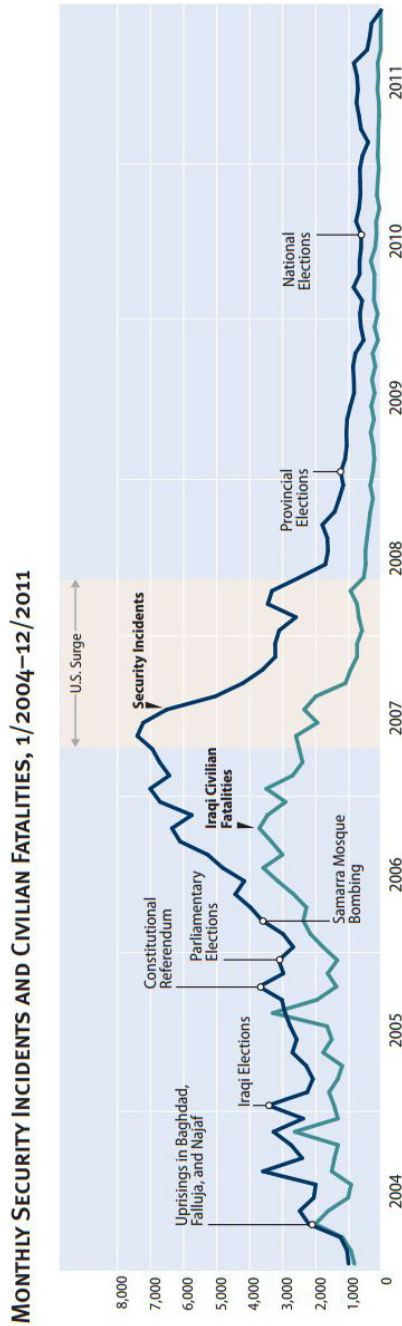
Barack Obama központi ígérete volt a 2008-as választási kampányában, hogy felelősségteljesen befejezi az iraki háborút, valamint az al-Káida és a tálib mozgalom elleni harcot Afganisztánban. A valóságban természetesen más pontok is szerepeltek a választási programjának külpolitikai céljai között, de ezek voltak a legkonkrétabbak, és az előző hét év háborúi után a legnagyobb figyelmet érdemlők.² Az iraki háború lezárása viszonylag egyszerűbbnek ígérkezett. Ott a Bush-adminisztráció még 2006–2007-ben stratégiai irányváltást hajtott végre: nyomást gyakoroltak a többségi síita kormányra, hogy a szunnita közösség reintegrációjával tegye inkluzívabbá a politikai rendszert, létszámban és képességben is felfejlesztették az iraki biztonsági erőket, és leválasztották a szunnita felkelőket az iraki al-Káidáról.

Az amerikai szerepvállalás jövőjéről még a választási kampány alatt is folytak

a tárgyalások Irak és az Egyesült Államok között; a végső szöveget egy nappal az elnökválasztás előtt hagyta jóvá a két fél. Miután Barack Obamát megválasztották elnöknek, de még mielőtt beiktatták volna, Washington két bilaterális szerződést is kötött Bagdaddal, amelyek 2011-ig rendezték az amerikai hadsereg iraki jelenlétét, vállalva azt, hogy – újabb megállapodás hiányában – 2011. december végéig kivonulnak az országból.³

Ennek megfelelően Obamának a megválasztása után nem kellett mást tennie, csak tartania magát elődje vállalásához. Saját kampányában azt ígérte, 16 hónap elteltével az utolsó amerikai katona is hazatér Irakból. Robert Gates volt védelmi miniszter emlékiratai szerint Obama első nemzetbiztonsági ülésén Irakkal foglalkoztak először. A megbeszélésen az elnök három olyan opciót kért a Pentagontól – köztük a 16 hónapos forgatókönyvet is –, amelyek megőrzik az elmúlt időszak pozitív biztonsági trendjeit is. A másik két javaslat 23, illetve 19 hónapot javasolt lehetséges kivonulási határidőként. Az elnök gyorsan, egy hónapon belül döntést hozott: a nemzetbiztonsági tanácsban kialakult konszenzust figyelembe véve és az amerikai hadsereg iraki szempontjait szem előtt tartva úgy döntött, hogy az eredeti kampányígéretétől eltérően, 19 hónap alatt, azaz 2011 decemberére fogja kivonni az amerikai katonákat.⁴

1. ábra⁵
 Iraki biztonsági helyzet 2004 és 2011 között

Note: Data not audited. Totals for December 2011 include data through December 6. "U.S. Surge" denotes period when at least 150,000 U.S. troops were in Iraq.

Sources: USF-I, responses to SIGIR data calls, 1/4/2011, 4/12/2011, 7/1/2011, 10/5/2011, and 1/3/2012; Brookings Institution, *Iraq Index*, 6/30/2010, pp. 3–4.

A céldátumhoz közeledve két lényeges és kényes ügyben kellett döntést hoznia Washingtonnak Irakkal kapcsolatban. Az egyiket a 2010-es iraki parlamenti választások jelentették, amelyen a Núri al-Málíki miniszterelnök vezette koalíció elvesztette a választást, és egy vegyes, síita–szunnita koalíció győzött. Az eredmények kihirdetését követően Málíki adminisztratív lépések sorozatával gyengítette meg a győztes koalíciót, nyomást gyakorolt az alkotmánybíróságra és a választási bizottságra, de a hatalmon maradásának a kulcsát mégiscsak az jelentette, hogy a háttérben az Egyesült Államok és Irán a további támogatásáról egyezett meg.⁶

A miniszterelnök megosztó, a szektariánus ellentéteket kiélező politikája, valamint a biztonsági erők vezetésének a hozzá politikailag lojális személyekkel történő feltöltését eredményező döntései kulcsszerepet játszottak a szunnita közösség ismételt elidegenítésében, és így az Iszlám Állam villámszerű térnyerésében 2014-ben. 2010-ben azonban Washington nagyobb problémák foglalkoztatták: mindenekelőtt az amerikai gazdaságnak a Lehmann Brothers összeomlását követő válsága, valamint az afganisztáni misszió talpra állítása és az onnan történő kivonulásra való felkészülés. Valószínűleg ezek miatt az Obama-adminisztráció inkább a *status quo* fenntartását választotta, minthogy Bagdadban elhúzódó politikai káosz kezdődjön a választásokon vesztes és nyertes politikai erők között.

A másik érzékeny ügy 2011-ben zajlott, amikor is az amerikai csapatok jövőjének

kellett megtárgyalni az immár második terminusát töltő Málíki-kormányval. A kérdés az volt, hogy miként lehetne az amerikai katonáknak 2012 után is az országban maradniuk, amikor Obama az iraki háború befejezését ígérte. Az elmentmondás feloldását az jelentette volna, ha 2012-től az amerikai erők már „csak” kiképzési és terrorizmus elleni feladatokban vettek volna részt az iraki erők oldalán (és nem önállóan).

A lehetőségek feltérképezése már 2011 januárjában elkezdődött Washingtonban; a hadsereg 20.000 civil és ugyanannyi katona maradásával számolt. A korábbi iraki és afganisztáni létszámok kialakításához hasonlóan – amelyekről később lesz szó –, kezdetét vette a különböző kormányzati szereplők lobbizása. A Fehér Ház maximum 10.000 főt akart Irakban hagyni, a vezérkar legalább 16.000 főben jelölte meg a szükséges katonai létszámot. Obama elnök végül a 10.000 fő mellett döntött, így az erre vonatkozó javaslattal kezdődtek meg a tárgyalások Bagdadban 2011 nyarán. Az amerikai erők állomásoztatásának határideje, 2011 decembere gyorsan közeledett, ám az egyeztetések megakadtak egy kulcskérdés körül. Az iraki kormány ragaszkodott ahhoz, hogy az amerikai erők jogállásáról szóló megállapodásba (*Status of Force Agreement*) belevegyék, hogy 2012 után az amerikai katonák jogsértés elkövetése esetén iraki bíróság elé kerüljenek. Ehhez Bagdad azért ragaszkodott, mert az iraki közvéleményben még élénken éltek az Abu Ghraib börtönben történt kínzások és a Blackwater vállalat

önkényes lövöldözései. Az iraki kormány nem mutatkozhatott gyengének a saját lakossága előtt, az iraki fél követelése viszont az Egyesült Államok és a többi ország számára volt teljesíthetetlen.

Ahogy közeledett 2011 decembere, Obama még kevesebbre, 3500 főre szállította le az esetleg visszamaradó amerikai kontingens létszámát, majd 2011 októberében megszületett a végső döntés: semmilyen amerikai katonai erő nem marad hátra. Ezzel megvalósult a Fehér Ház egyik legfontosabb választási ígérete. A vita azóta is folyik arról, hogy helyes volt-e a döntés, vagy az adminisztrációnak nagyobb nyomást kellett volna gyakorolnia az iraki vezetésre, hiszen akkor minden Irakon belüli politikai csoport érdekelt volt a jelenlét meghosszabbításában. Ez még a síitákra is igaz volt, akik belső megosztottságukban részben az amerikai jelenlétet tartották a stabilitás és a belső erőegyensúly biztosítékának. A kormány emellett attól félt, hogy az amerikai hadsereg támogatásának a megszűnése negatív hatással lesz az iraki hadsereg harcképességére. (Ez a félelme be is igazolódott az Iszlám Állam 2014-es offenzívája során.)

Alig telt el három év, és az Egyesült Államok ismét jelen volt a közel-keleti országban, ezúttal már az Obama-adminisztráció saját szempontjai szerint. Több lehetőség is adódott a beavatkozásra, és a Fehér Ház végül azt az opciót választotta, amely nem ígért gyors sikert, viszont minimalizálta a saját erők jelenlétét, a veszteségeknek való kitettségét és az amerikai „lábnymot”, ugyanakkor

nagy felelősséget és szerepet szánt a helyi iraki – és kisebb mértékben kurd – partnereknek.

Miután 2014 júniusában az Iszlám Állam elfoglalta Moszult, majd az azt követő két hónapban szinte a teljes szunnita arabok lakta területet az uralma alá hajtotta, Irak gyakorlatilag három részre – egy kurd, egy síita és az Iszlám Állam területére – szakadt. Bagdadnak nem volt más választása, mint segítséget kérni. Bár a legfontosabb partner, Teherán segített az azonnali tűzoltásban, Erbil, Amirli és más, a támadásoknak közvetlenül kitett városok megvédésében, ennél többre nem volt képes.

Az amerikai lépések egyszerre voltak nagyvonalúak (mintegy 30.000 iraki katona és kurd pesmerga teljes felszerelése egyenruhával, haditechnikai eszközökkel) és széles körűek. Az USA az elvesztett hadfelszerelés pótlásán kívül is minden támogatást megadott számukra, lett légyen szó a kiképzők biztosításáról, légi támogatásról, hírszerzési együttműködésről – mindezt egy 60+ tagból álló nemzetközi koalíció keretében –, de a területeik visszaszerzését, a frontvonalak megtartását a helyi erőknek kellett megoldaniuk.

Az USA nemcsak az Iszlám Állam katonai legyőzését tűzte ki célul, de annak pénzügyi forrásai elapasztását, a humanitárius krízishelyzet kezelését és az ideológiai harcot is. A terrrorszervezet elleni légi háborúban mintegy tucatnyi ország vesz részt, és Irakban a légi támadások több mint egyharmadát már a partnerek hajtják végre.⁷

A támogatás fő formáját az iraki biztonsági erőknek és a kurd pesmergáknak nyújtott kiképzés és légi támogatás jelentette, amely napjainkban is tart, és ahhoz szintén több mint egy tucatnyi ország (köztük Magyarország) hozzájárul. Ehhez társultak még a közvetlen harctámogató egységek és a különleges műveleti erők akciói. Az amerikai katonák létszáma folyamatosan nőtt, 2016 végére 5000 főre emelkedett.

Az Iszlám Állam visszaszorítása lassú folyamat volt: a sikerek lassan jöttek, miközben az amerikai hadseregnek az okozott károkról és áldozatokról adott becslései túlzottan optimisták voltak. Amikor 2015 szeptemberében megkezdődött Szíriában az orosz–iráni beavatkozás, és a szíriai kormányerők gyors sikereket értek el a felkelők ellen, felerősödtek azok a kritikák, amelyek megkérdőjelezték az amerikai erőfeszítések hatékonyságát és értelmét.

Az Obama-adminisztráció stratégiája abból a szempontból kockázatos volt, hogy nem kecsegtetett gyors eredményekkel. A nyomás, a kritika, a kísértés mindvégig nagy volt, hogy közvetlenül is beavatkozzanak az amerikai szárazföldi csapatok, hiszen számukra sokkal kevesebb időt vett volna igénybe az Iszlám Állam kiűzése, megsemmisítése. De a bírálatokra mindig ott volt a válaszul feltett kérdés, hogy mégis mit kellene tennie az USA-nak azután, hogy az amerikai csapatok elfoglalják Moszult vagy Rakkát. Mivel a polgárháború kiváltó okai politikai jellegűek, amelyeket az Egyesült Államok nem tud megoldani, talán nem

tévedünk, ha azt feltételezzük, hogy az erőszak az amerikai erők kivonulása után is folytatódna.

A kiképzés folyamata időigényes, ezt a korábbi esetek is világossá tették. Irakban csak 2016 tavaszán, másfél évvel a nyugati beavatkozás után kezdődött meg az első offenzíva az Iszlám Állam erői ellen. Azt követően azonban felgyorsultak az események: Ramádi, Falludzsa, Tikrit és a többi szunnita város lassan visszakerült a kormány ellenőrzése alá, hogy aztán 2016 októberében meginduljon az egész művelet csúcának tekintett, Moszul elleni offenzíva. Amikor Barack Obama befejezte a második elnöki terminusát, az iraki kormányerők már a város felét többé-kevésbé az ellenőrzésük alatt tartották.

Afganisztán: átgondolt stratégia, sikertelen végrehajtás

Az iraki helyzettel összehasonlítva, Afganisztán sokkal nagyobb kihívást jelentett az Obama-adminisztráció számára. Nemcsak azért, mert ott korábban semmilyen érdemi elképzelésekkel sem rendelkezett a Bush-kormányzat, amelyhez új adminisztráció viszonyulhatott volna, vagy amire építhetett volna, hanem azért is, mert a korábbi szovjet tapasztalatok baljóslatúak voltak. Afganisztán tipikusan az a hely, ahova könnyű bevonulni, de nehéz sikeresen kivonulni.

A csapatkivonásnak, csakúgy mint Irak esetében, felelősségteljesen kellett megtörténnie, elkerülve a totális káoszt,

illetve a rezsim összeomlását. Ezek bármelyike önmagában is elfogadhatatlan volt az USA számára. Paradox módon, a lehetséges megoldást épp a Bush-adminisztrációnak azok az iraki lépései jelentették, amelyek megtagadásával lett elnök Obama. 2007-ben ugyanis Bush elnök szembement minden logikusnak vélt érveléssel: a szakértők és a Pentagon tanácsára további csapaterősítéssel és új stratégiával próbált meg úrrá lenni az iraki erőszakon. Akkor a demokraták és a republikánusok egyaránt támadták őt a döntésért, amely a világ közvéleménye előtt gyakorlatilag nevetségessé tette az amerikai elnököt. A későbbi események azonban a Fehér Házat igazolták: az erőszak kezelhető méreteket öltött (lásd 1. ábra), megteremtődtek annak a feltételei, hogy Irak államként működhessen, és ez megalapozta az amerikai erők fenntebb tárgyalt kivonulását.

Az Obama-adminisztrációnak valami hasonlót kellett véghezvinnie Afganisztánban. Számos hasonlóság volt a két ország között. Afganisztánban is gyorsan romlott a biztonsági helyzet, a társadalom és a politikai erők megosztottak voltak, a kormányzat központi és helyi szintje is diszfunkcionális volt, magas volt a korrupció, és alacsony a biztonsági erők létszáma. Két fontos különbség azonban teljes mértékben eltérővé tette a közép-ázsiai országot. Egyrészt az afgán ellenállás nem önmagában vívta a háborúját, hanem maga mögött tudhatta Pakisztán – ha nem is az ottani kormány, de a titkosszolgálat és a hadsereg – támogatását. Ez gyakorlatilag egy kimeríthetetlen háterszágot

jelentett a tálib mozgalomnak, ahonnan utánpótlást kaphatott, ahova visszatérhettek a harctéri parancsnokok pihenni és felkészülni, amely menedéket adott a Talibán legfelső vezetésének, beleértve Omár mollát is.

A másik különbséget a gazdasági-pénzügyi körülmények jelentették. Irak a világ egyik legnagyobb potenciális olajtermelőjeként mindig is rendelkezett saját bevételekkel, amelyek kellő önálló mozgásteret biztosítottak a mindenkori bagdadi vezetésnek. Afganisztán ezzel szemben a modern állami léte (1880) óta mindig a külföldi segélyektől függött, illetve amikor arra éppen nem tartott igényt, akkor mindennemű modernizációs program (politikai, társadalmi, gazdasági) leállt. 2001 óta elsősorban a nyugati világ a fő finanszírozója az afgán államnak, amelynek bevételei túlnyomóan segélyből származnak. Ennek megfelelően a demokratikus Afganisztán vezetése sokkal jobban ki van téve a donorországok politikai szándékainak és *elvárásainak*, mint „átlagos” esetben.

Az amerikai Afganisztán-politikára 2001 után a mellőzöttség volt jellemző. Az országra szánt források mind katonai, mind diplomáciai téren, mind pedig a fejlesztés tekintetében ellentétben álltak a széles körben hangoztatott „államépítés” és „demokratizálódás” jelszavaival. Ez természetesen annak a következménye volt, hogy az iraki háború mindhárom területen elvonta Washington figyelmét és erőforrásait.

A helyzet csak az iraki csapatkivonás megkezdése után változott érdemben:

korábban hiába kért az amerikai katonai vezetés friss erőket, azokat a Pentagon nem tudta biztosítani.⁸ Az afgán biztonsági helyzet 2005 és 2006 között kezdett mélyreptülésbe: egy év alatt 200 százalékkal nőtt a tálib támadások száma; az útszéli pokolgépekkel végrehajtottaké 783-ról 1.677-re, a kézfegyverekkel elkövetett akcióké pedig 1.558-ról 4.542-re emelkedett. A Bush-korszak utolsó két évében az Afganisztánban szolgálatot teljesítő amerikai katonák létszáma 21.000 főről 31.000-re nőtt – egy olyan országban, amelynek a lakosságának a nagysága Irakkal körülbelül megegyezett, viszont az úthálózata, infrastruktúrája alig létezett.⁹

Az újabb, immár 20.000 fős létszám-emelésre a 2008-as elnökválasztás alatt elkészültek a tervek, ám amikor a már megválasztott Obama stábját informálisan megkérdezték, hogy aláírja-e még Bush elnök a létszámnövelést, vagy arról már az új adminisztráció szeretne dönteni, a válasz az utóbbi volt.¹⁰

Obama elnök a beiktatása után intézkedések sorozatával látott neki a „saját” háborúja megoldásához. Stratégiai felülvizsgálatot rendelt el, egyúttal jóváhagyta az előző adminisztráció alatt tervezett csapaterősítést. Richard Holbrooke nagykövet személyében külön Afganisztán/Pakisztán-koordinátort nevezett ki, akinek a feladata a diplomáciai tárgyalások előmozdítása és a kérdésben érdekelt regionális és nemzetközi szereplőkkel való egyeztetés lett. Visszahívta a korábbi afgán nagykövetet, és Karl Eikenberry altábornagyot jelölte ki a pozícióra.¹¹

A stratégiai felülvizsgálat, az ún. Riedel-jelentés¹² 2009 márciusára készült el, és két fontos megállapítást tartalmazott: egyrészt kimondta, hogy az afgán konfliktus csak Pakisztánnal együtt kezelhető, illetve, hogy a katonai megoldás mellett a diplomáciai erőfeszítésnek, valamint a külügy afganisztáni jelenlétének is hangsúlyosnak kell lennie a jövőben. Másrészt pedig – ahogy azt a jelentésről tartott elnöki beszédben Obama említette – újradefiniálta az afganisztáni misszió célját. Az elvárásokat jelentősen leszállítva, a korábbi államépítés gondolatával szakítva, az új amerikai elnök stratégiai célja „az al-Káida szétzúzása, szétzüllesztése és legyőzése Afganisztánban és Pakisztánban, továbbá a térségbe való jövőbeni visszatérésének a megakadályozása” lett.¹³

2009 nyarára a lendületes tervek megtörni látszottak. Az afganisztáni biztonsági helyzet a 2009 januárjában jóváhagyott újabb 20.000 amerikai katona jelenléte ellenére tovább romlott, az amerikai külügy képtelen volt a feladatra kért mintegy 2000 diplomatát és fejlesztési szakembert összeszedni, az afganisztáni amerikai (és NATO) erők parancsnokát, szokatlan módon, leváltotta Robert Gates védelmi miniszter.¹⁴ Az új parancsnok Stanley McChrystal tábornok lett, akit az iraki eredményei alapján sokan a fellelészellenes műveletek terén az egyik legfelkészültebb katonai vezetőnek tartottak. Gates – akit Obama kért fel, hogy a Bush-kormányzatban betöltött védelmi miniszteri pozícióját tartsa meg az új adminisztrációban is – egy 60 napos, újabb

stratégiai felülvizsgálatra kérte fel a tábornokot.

McChrystal 2009 augusztusára elkészült az elemzésével, amelyben három lehetséges opciót vázolt fel az USA jövőendő céljait illetően. Ez, a választott opciótól függően, további 10.000, 40.000, illetve 80.000 új katonát irányzott elő. Az 10.000 fő egy korlátozott, terrorizmusellenes háborút vizionált; a 80.000 fővel egy teljes felkelésellenes műveletet lehetett volna végrehajtani. Az amerikai erők telepítését is nagyon „kényelmesre” hagyta. Elképzelései szerint 2016-ban még mindig több katona állomásozott volna Afganisztánban, mint 2009-ben, ami teljesen nevetségessé tette volna Obama választási ígéreteit.¹⁵

A Fehér Ház a McChrystal-jelentés kapcsán szinte „felrobbant”. A tábornokok elképzelései bizalmatlanságot szültek Obama és a Pentagon között, hiszen amellett, hogy teljesen figyelmen kívül hagyták az elnök szándékait, olyan időkereteket jelöltek meg, amikor már egyikük sem lesz felelős pozícióban.

2009 júliusa és novembere között folyamatosan zajlott az egyeztetés a Fehér Ház, a Pentagon, a vezérkar között egy olyan stratégia érdekében, amely mindenkinek, de legfőképpen az amerikai elnöknek megfelel. Obama frusztrációja folyamatosan nőtt, mert úgy érezte, a hadsereg megpróbálja megvezetni. Hiába kért további opciókat az eredeti három mellé, többször is a középsőnek az alverzióit kapta vissza. Hiába kérte, hogy az erők telepítését és az afgán háború „megnyerését” gyorsítsák fel, a hadsereg

kompromisszumos javaslata 2012-re (egy esetleges újraválasztás évére), még mindig több mint 60.000 amerikai katonával számolt Afganisztánban.¹⁶

Miközben az elnök a saját hadseregével vitatkozott, a külügyminisztérium is önálló utakon járt. Holbrooke különmegbízott és Eikenberry nagykövet jól kitapintható ellenérzésekkel viseltetett Hamid Karzai elnök ellen, akit inkább a probléma részének, mint a megoldásnak tekintettek. Az ellenszenv egészen odáig fajult, hogy amikor 2009 augusztusában végül megtartották az afganisztáni elnökválasztást (amit az afgán államépítés egyik újabb tesztjének tekintett a nemzetközi közvélemény), a helyi amerikai diplomácia aktívan Karzai ellen dolgozott: lehetséges alternatív jelöltet tolt az előtérbe, és nyíltan bírálta az elnök tevékenységét. Amikor Kai Eide, az ENSZ afganisztáni főmegbízottja a NATO védelmi minisztereinek következő találkozásán beszámolt a választások eredményéről, a zártkörű fórumon csak annyit mondott, hogy külső szereplők súlyosan beavatkoztak a folyamatokba. A beszéd előtt azért jelezte az amerikai védelmi miniszternek, hogy konkrétan az USA-ra és Richard Holbrooke-ra gondolt.¹⁷

Obama elnök végül 2009 decemberében jelentette be Afganisztán-stratégiáját, amelyben McChrystal tábornok középső, 40.000 fős opcióját formálta át a saját politikai szempontjai alapján. Ennek megfelelően az USA 30.000 fővel kívánta bővíteni az erőit, míg a NATO-tagországokat további 10.000 fő biztosítására akarták felkérni. Úgy tervezték, a

friss erők helyszínre küldését nem nyújtják el egy-másfél évre, hanem az fél év alatt megtörténik, és ezeknek az erőknek a segítségével a csapatok kivonása már 2011 nyarán megkezdődhet, és 2012 nyarára be is fejeződik.¹⁸ Nyilvánvalónak tűnt, hogy a dátum az esetleges következő kampányidőszakra mutat, amelyen a hitelesség megtartása érdekében szem előtt kell majd tartani az afganisztáni amerikai erők létszámát.

Obama Afganisztán-stratégiája persze nem csak a katonai létszámemelésről szólt. Tervbe vették az afgán biztonsági erők létszámának a növelését és a kiképzés javítását, valamint a nem katonai eszközök is több hangsúlyt kaptak benne. Egyrészt a diplomáciai erőfeszítések és a fejlesztési tevékenység javítása (további pénzügyi erőforrások allokációjával) is feladatként jelent meg, másrészt Pakisztán bevonása is újból prioritást kapott. A stratégia sok tekintetben a korábbi irakira emlékeztetett: elvágni a felkelőktől a külső utánpótlást, megosztani őket, és a megbékélésre hajlandóakat átvenni a helyi biztonsági erőkbe, továbbá a katonai és rendőri erők létszámának és kiképzésének a növelése, a felkelés vezetőinek a célzott likvidálása, miközben a felső vezetők megszólítása és egy politikai megoldás keresése.

Barack Obama az elnöksége második évében megpróbált egy végleges megoldást találni Afganisztánra. 2010-ben három nemzetközi fórumot is rendeztek a közép-ázsiai országról, ahol a stratégia megvalósításának a különböző elemeit próbálták kidolgozni. Az utolsó 2010

novemberében, a lisszaboni NATO-csúcson került sor. Obama az afgán államfő jelenlétében jelentette be, hogy az északatlanti szövetség 2014. december 31-ig befejezi a katonai műveleteket, és a 2002 óta működő ISAF-misszió megszűnik.¹⁹ Obama elnök végre rendelkezett egy világos menetrenddel, amely révén bizonyíthatta, hogy a 2008-ban tett választási ígéretét betartja, és befejezi az afganisztáni háborút is.

A 2009 decemberében meghirdetett Afganisztán-stratégia – de különösen a 2010. novemberi NATO-csúcs – után a Fehér Háznak elvileg már csak az események követésével kellett volna foglalkoznia. A végrehajtás kihívásai, a botrányok és a várt eredmények lassú érkezése vagy hiánya azonban gyakorlatilag egy percre sem győzték meg Obamát, hogy a katonái tervezte új elképzelések valóban működni fognak. 2010 nyarán kénytelen volt McChrystal tábornokot leváltani, miután az adminisztrációt durván bíráló megjegyzései jelentek meg egy sajtótermékben.²⁰ Az elégtelen eredmények miatt az afgán biztonsági erők „felpumpálását” kétszer is módosítani kellett. A hadsereg létszáma 2008-ban még „csak” 79.000 fő volt, a tervek szerint ezt 2014-ig 120.000 főre kellett volna emelni.²¹ 2010-ben ezt a célszámot már 171.600 főre módosították (a rendőrség esetében 134.000 főre), majd 2011-ben ismét növelték a tervezett maximális létszámot: 195.000, illetve 157.000 főre.²²

Az állandó újratervezés jól mutatta, hogy az amerikai szakértők alábecsülték egyrészt a felkelés legyőzéséhez szükséges

erők nagyságát, valamint nem tudták tartani azokat a kiképzési terveket, amelyek révén a frissen toborzott afgán katonákból és rendőrökből hatékony harci erők képeztek volna. Természetesen a biztonsági erők létszámának intenzív emelése arra is rámutatott, hogy a háború érdemi részét 2009-ig nem az afgánok vívták Afganisztánban, hanem a külföldi katonák. Pakisztánt sem sikerült érdemi együttműködésre bírni a tálibok elleni fellépés érdekében, a megbékélési tárgyalások kudarcba fulladtak, a külügyminisztérium képtelen volt a megfelelő számú diplomatát időre biztosítani. A tervek katonai része működött, de örök kérdésként merült fel, hogy mennyire lesznek fenntarthatóak az eredmények. Ami Irakban bevált, Afganisztánban kudarcot vallott. Ráadásul, amint arra Robert Gates védelmi miniszter az emlékirataiban többször is kitér, Obama elnök maga is kételkedni kezdett a saját (és tábornokai) stratégiájában.²³

A 2012-es chicagói NATO-csúcson bejelentették az ISAF-misszió kivonulásának a menetrendjét és a felelősségi köröknek az afgán hatóságoknak történő átruházását, majd 2014 májusában nyilvánosságra hozták az afganisztáni háborút lezáró elképzeléseket. A tervek arról szóltak, hogy 2015 januárjától 9800 amerikai katona marad a közép-ázsiai országban, egy évre rá az erők száma megfeleződik, majd 2016 végére csupán egy kis létszámú kontingens marad ott, a kabuli nagykövetség védelmének ellátására.²⁴ A bejelentésben vázolt menetrend biztosította volna,

hogy a következő elnökválasztás idejére – Obama elnöki terminusának végére – teljesüljön a 2008-ban tett választási ígéret.

Afganisztán azonban ismét keresztülhúzta az amerikai elnök elképzeléseit. A harcoló erők kivonását követően az afgán ellenállás folyamatosan erősödött, különösen az ország déli és keleti részén. 2014 szeptemberében az Iszlám Állam megnevezte az első afganisztáni emírjét és tartományát. Bár ennek a jelentősége a helyi viszonyok között kicsi volt, Washingtonban mégis fokozott jelentőséget adott az afganisztáni eseményeknek. 2015. január 1-jével az ISAF helyett az Eltökélt Támogatás Misszió (*Resolute Support Mission*, RSM) kezdte meg a működését, amelyben a nemzetközi erők már csak támogató/kiképzői feladatokat látnak el (azaz harcokban már nem vehetnek részt, a fegyverüket csak önvédelemből használhatják, és semmilyen államépítési, helyreállítási vagy fejlesztési tevékenységet sem folytatnak). Az amerikai részvétel e misszióban 2015-ben kb. 6800 fő volt,²⁵ a további 3000 fő a terrorizmusellenes műveletekben, önálló parancsnokság alatt (azaz a NATO-tól függetlenül) működött tovább.

A romló biztonsági helyzet végül meggyőzte az Obama-adminisztrációt arról, hogy nem tudja kivonni az erőit 2016 végére Afganisztánból, így beteljesületlen marad a választási ígérete. Már 2015 májusában megjelentek az első hírek arról, hogy valamilyen mértékben 2017-től is maradnak amerikai erők az országban, és valóban: a 2016. júliusi NATO-csúcson hivatalosan is bejelentették, hogy 2017-ig

ottmarad az akkor kb. 8800 fős amerikai kontingens. Az Obama-adminisztráció gyakorlatilag nyitva hagyta az afganisztáni misszió jövőjét, rábízva azt a 2016-os választásokon győztes elnökre, Donald Trumpra.

Konklúzió

Barack Obama bátor külpolitikai ígérekkel érkezett a Fehér Házba 2008-ban, és vegyes eredményekkel távozott onnan 2017-ben. Az iraki és az afganisztáni háború befejezésére tett ígéreteit nagyrészt meg tudta tartani. Afganisztánban képes volt minimalizálni az amerikai jelenlétet, mégpedig úgy, hogy közben az ország demokratikus rendszere nem omlott össze. Ismerve az ország közelmúltját, ez sem kis teljesítmény. Obama elnök a 2009 decemberében meghirdetett Afganisztán-stratégiájában az Egyesült Államok térségbeli célját az al-Káida szétzúzásában és legyőzésében jelölte meg. A Pakisztánban rejtőzködő Oszáma bin Ládén 2011-es likvidálása ebben a tekintetben látványos és szimbolikus lépés volt, ám kérdéses, hogy az érdemben miként befolyásolta a szervezet aktivitását.

A terrorszervezet régióbeli aktivitása már jó ideje az afganisztáni–pakisztáni határvidék területére szorult vissza, és mivel Pakisztánnal kapcsolatban kudarcot vallottak az amerikai erőfeszítések, az USA egyedül dróntámadásokkal tudja veszélyeztetni az al-Káida ottani infrastruktúráját. Jellemző, hogy amikor az Iszlám Állam megalakult, a földrajzi távolság ellenére viszonylag könnyen

létrejött az első „tartományuk” Afganisztánban, és elsősorban a tálibokkal folytat harcot, nem az al-Káidával. Ha nem is sikerült teljes mértékben legyőzni a terrorszervezetet, azt is biztosan állíthatjuk, hogy az nem is erősödött meg.

Afganisztán kapcsán azt is érdemes megjegyezni, hogy az ország talpon maradásában a katonai jelenlét mellett legalább akkora szerepet játszik a nemzetközi közösségtől kapott stabil – azon belül pedig az USA és a NATO-tagok által az afgán biztonsági erőknek nyújtott – pénzügyi támogatás. Ez évi több milliárd dollárt tesz ki, és a jelen állapotok szerint 2020-ig biztosan meg fogják hosszabbítani.

John Nicholson tábornoknak, az afganisztáni amerikai és NATO-csapatok parancsnokának a 2016. decemberi, a Szenátus előtt elmondott értékelése szerint akkor az afgán kormány ellenőrzése alatt volt az ország területének 64, a Talibánéban pedig a 10 százaléka; a fennmaradó részen továbbra is folynak a harcok.²⁶ Az afgán hadsereg a jelentős veszteségek ellenére is helyállt, de Nicholson szerint a jövőben további létszámemelésre lenne szükség.²⁷

A Trump-adminisztráció számára Afganisztán eddig nem jelentett prioritást, és a megnyilatkozások azt mutatják, hogy ez a közeljövőben sem fog változni. Sokszor elmondott alaptétel, hogy az afgán konfliktust nem lehet katonai eszközökkel megoldani. Ha nem volt elegendő több mint 100.000 amerikai és további 30-40.000 NATO-katona hozzá a 2010-es években, akkor még kevésbé lesz az az

alig tízezernyi tanácsadóval és a 350.000 afgán katonával és rendőrrel. Katonai megoldás hiányában pedig csak a politikai marad, ám annak érdekében egyrészt az amerikaiaknak erőteljes nyomást kell gyakorolniuk Pakisztánra, másrészt az új adminisztrációnak kellő rugalmasságot és tárgyalókészséget kell tanúsítania a fő afgán ellenállócsoport, a Talibán felé. Ismerve a Fehér Háznak a mindenféle szélsőséges vagy annak bélyegzett iszlamista és dzsihadista szervezettel szembeni eddigi megnyilatkozásait, kérdésesnek tűnik, hogy Trump és tanácsadói tudják-e, akarják-e szétválasztani és külön kezelni a Talibánt és az al-Káidát, az utóbbit akár lehetséges tárgyalópartnernek elfogadva. Ha nem, akkor az elkövetkező négy évben sem számíthatunk az USA részéről másra, mint a jelenlegihez hasonló, alacsony szintű katonai és segélyezési erőfeszítésekre, amelyek az afganisztáni rendezést csak prolongálják, de nem oldják meg.

A kézirat lezárásának ideje: 2017. február 23.

Jegyzetek

- 1 Kevin Baron: „Special Report: The Military Loves the Obama Doctrine. Can It Survive Trump?”. *Defence One*, <http://www.defenseone.com/ideas/2017/01/special-report-military-loves-obama-doctrine-can-it-survive-trump/134609/>, 2017. január 15.
- 2 Az öt külpolitikai prioritást még a demokráta elnökjelöltjeként fogalmazta meg, 2008 júliusában: „*I will focus this strategy on five goals essential to making America safer: ending the war in Iraq responsibly; finishing the fight against al Qaeda and the Taliban;* securing all nuclear weapons and materials from terrorists and rogue states; achieving true energy security; and rebuilding our alliances to meet the challenges of the 21st century.” Lásd: „Obama’s Remarks on Iraq and Afghanistan”. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2008/07/15/us/politics/15text-obama.html>, 2008. július 15.
- 3 Robert Gates: *Duty: Memoirs of a Secretary at War*. New York, NY: Vintage Books, 2015. 153. o.
- 4 Uo. 207. o.
- 5 Forrás: Special Inspector General for Iraq Reconstruction: „Quarterly Report and Semiannual Report to the United States Congress”, *Private Security Monitor*, http://psm.du.edu/media/documents/us_research_and_oversight/sigir/quarterly_reports_eng/us_sigir_report_to_congress_january_2012.pdf, 2012. január 30. 65. o.
- 6 Ali Khedery: „Iraq in Pieces Breaking up to Stay Together”. *Foreign Affairs*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/iraq/2015-09-22/iraq-pieces>, 2015. november/december. Az amerikai vezetés naiv és a valóságtól elrugaszkodott „megoldási kísérleteit” jól részletezi a *New York Times* cikke: „U.S. Exit from Iraq, Failed Efforts and Challenges”. *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2012/09/23/world/middleeast/failed-efforts-of-americas-last-months-in-iraq.html?pagewanted=all>, 2012. szeptember 22.
- 7 A részleteket lásd a művelet hivatalos honlapján: „Operation Inherent Resolve”. *U.S. Department of Defense*, <https://www.defense.gov/OIR/>. A letöltés ideje: 2017. február 23.
- 8 Gates: i. m. 307. o.
- 9 Uo. 129. o.
- 10 Uo. 144. o.
- 11 Eikenberry korábban kétszer is szolgált Afganisztánban, vezető beosztásban. Aktív katonatisztnak a nagyköveti posztra történő kinevezése meglehetősen szokatlan.
- 12 Nevét Bruce Riedel, a Brookings Institution kutatója után kapta, aki a stratégiai felülvizsgálatot vezette.
- 13 „Obama’s Strategy for Afghanistan and Pakistan”. *Council on Foreign Relations*,

- <http://www.cfr.org/pakistan/obamas-strategy-afghanistan-pakistan-march-2009/p18952>, 2009. március 27.
- 14 Douglas McArthur tábornok 1951-es elmozdítása óta ez volt az első alkalom.
- 15 A különbséget az jelenti, hogy mi lesz az amerikai katonák fő feladata. A terrorizmus-ellenes háborúban csak az al-Káida és a vele együttműködő terrorszervezet vezetőinek, tagjainak likvidálása, célzott megsemmisítése a cél, és csak a különleges műveleti erők vesznek benne részt. Ebben az esetben az USA nem foglalkozik az afgán kormányra fő fenyegetést jelentő tálib mozgalom visszaszorításával. A másik esetben, a 80.000 fős amerikai erő mindkét feladatot ellátta volna, ám ez egyenértékű lett volna egy katonai megszállással. Bob Woodward: *Obama's War*. New York, NY: Simon and Schuster, 2010. 278. o.
- 16 Uo. 283. o.
- 17 Gates: i. m. 228. o.
- 18 A beszédet lásd: „The New Way Forward – The President's Address”. *The White House. President Barack Obama*, <https://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2009/12/01/new-way-forward-presidents-address>, 2009. december 1.
- 19 „Fact Sheet: President Obama's Participation in the NATO Summit Meetings in Lisbon”. *The White House. President Barack Obama*, <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2010/11/20/fact-sheet-president-obamas-participation-nato-summit-meetings-lisbon>, 2010. november 20.
- 20 Michael Hastings: „The Runaway General”. *Rolling Stone*, <http://www.rollingstone.com/politics/news/the-runaway-general-20100622>, 2010. június 22.
- 21 Obaid Younossi *et al.*: „The Long March: Building an Afghan National Army”. *RAND*, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2009/RAND_MG845.pdf, 2009. 7. o.
- 22 Kenneth Katzman: *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*. Washington, DC: Congressional Research Service, 2014. 31. o.
- 23 Gates: i. m. 310. o.
- 24 „Obama to Leave 9,800 U.S. Troops in Afghanistan”. *The New York Times*, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/obama-to-leave-9800-us-troops-in-afghanistan-senior-official-says/2014/05/27/57f37e72-e5b2-11e3-a86b-362fd5443d19_story.html?utm_term=.b968d88cdae1, 2014. május 27.
- 25 Resolute Support Mission (RSM): „Key Facts and Figures”. *North Atlantic Treaty Organization*, http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2015_02/20150227_1502-RSM-Placemat.pdf, 2015. február 26.
- 26 „Afghan Forces Lose Some Ground But Improving Overall: US General”. *The Daily Mail*, <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-3995382/Afghan-forces-lose-ground-improving-overall-US-general.html>, 2016. december 2.
- 27 „Afghanistan Needs ‘Thousands’ More Troops, US General Says”. *Defence One*, <http://www.defenseone.com/threats/2017/02/afghanistan-needs-thousands-more-troops-us-general-says-stunning-assessment/135280/?oref=site-defenseone-flyin-sailthru>, 2017. február 9.